

О. М. Лабенко,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів,
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9192-9891>

Ю. В. Біляк,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів,
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9766-4780>

Л. А. Олійник,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів,
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8163-3763>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.18.78

СТИМУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК СКЛАДОВА ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

O. Labenko,
PhD of Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Finance,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine
Yu. Bilyak,
PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Finance,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine
L. Oliinyk,
PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Finance,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

STIMULATION OF INVESTMENT ACTIVITY AS A COMPONENT OF STATE REGULATION OF THE FISHERIES SECTOR IN UKRAINE

Встановлено, що розбудова мережі об'єктів рибогосподарської та рибоохоронної інфраструктури в нинішніх умовах потребує збільшення обсягів інвестиційного забезпечення. Обґрунтовано, що нарощення потоку капітальних інвестицій у національний рибогосподарський комплекс на пряму залежить від формування сучасного інструментарію стимулювання інвестиційної діяльності як базової ланки державного регулювання рибного господарства України. Дослідження показали, що у 2007-2021 роках у динаміці капітальних інвестицій у рибне господарство України не спостерігається висхідної тенденції через мляве залучення коштів міжнародних фінансово-кредитних установ на низьку інвестиційну активність вітчизняних суб'єктів рибогосподарського підприємництва. Встановлено, що основними інституціональними передумовами формування інструментарію стимулювання інвестиційної діяльності у сфері рибогосподарської діяльності виступають Стратегія розвитку галузі рибного господарства України на період до 2030 року та схвалення законодавчого акту, пов'язаного із залученням інвестицій у розвиток рибогосподарського комплексу. Обґрунтовано, що ключовим елементом інструментарію стимулювання інвестиційної діяльності у рибному господарстві України має бути комплекс податкових, кредитних та митних пільг при придбанні технічних засобів та технологій, необхідних для формування цілісних комплексів індустріальної аквакультури, та масового впровадження водоощадних технологій, зокрема рециркуляційних аквакультурних систем. Виявлено, що інвестиційна активність вітчизняних та іноземних суб'єктів рибогосподарського підприємництва залежить від умонтування в інструментарій стимулювання інвестиційної діяльності комплексу регуляторів, котрі забезпечать чіткі та прозорі умови передачі водних об'єктів, гідротехнічних споруд та інших складових рибогосподарської інфраструктури у користування для потреб рибного господарства. Встановлено, що в умовах воєнного часу та поствоєнного відновлення національної економіки інструментарій стимулювання інвестиційної діяльності у рибному господарстві має охоплювати підйоми, спрямовані на пряму та непряму бюджетну підтримку підприємництва, пов'язаного з рекреаційним рибальством, зокрема через бюджетну компенсацію витрат, спрямованих на розбудову рекреаційної індустрії у сфері рибогосподарської діяльності.

It is established that the development of a network of fishery and fish protection infrastructure facilities in the current conditions requires an increase in the volume of investment support. It is substantiated that the increase in the flow of capital investments in the national fishery complex directly depends on the formation of modern tools to stimulate investment activity as the basic link in the state regulation of the fishery sector of Ukraine. The research has shown that in 2007–2021, there was no upward trend in the dynamics of capital investments in the fisheries sector of Ukraine due to the sluggish attraction of funds from international financial and credit institutions for the low investment activity of domestic fisheries business entities. It is established that the main institutional prerequisites for the formation of tools to stimulate investment activity in the field of fisheries are the Strategy for the Development of the Fisheries Sector of Ukraine for the period up to 2030 and the adoption of a legislative act related to attracting investment in the development of the fisheries sector. It is substantiated that a key element of the instrumentarium for stimulating investment activity in the fisheries sector of Ukraine should be a set of tax, credit and customs benefits for the acquisition of technical means and technologies necessary for the formation of integral industrial aquaculture complexes and the massive introduction of water-saving technologies, in particular, recirculating aquaculture systems. It is found that the investment activity of domestic and foreign fishery business entities depends on the inclusion of a set of regulators in the tools for stimulating investment activity, which will ensure clear and transparent conditions for the transfer of water bodies, hydraulic structures and other components of fishery infrastructure for use for the needs of the fishery. It is established that in the context of wartime and post-war recovery of the national economy, the tools for stimulating investment activity in the fisheries sector should include measures aimed at direct and indirect budgetary support for recreational fishing-related businesses, in particular through budgetary compensation of costs aimed at developing the recreational industry in the field of fisheries.

Ключові слова: інвестиційна діяльність, стимулювання, державне регулювання, рибне господарство, аквакультура, конкурентоспроможність.

Key words: investment activity, incentives, state regulation, fisheries, aquaculture, competitiveness.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Необхідною передумовою підвищення рівня конкурентоспроможності національного рибогосподарського комплексу виступає нарощення інвестицій в модернізацію, реконструкцію та технічне переоснащення основних рибогосподарських та рибоохоронних засобів, а також в розбудову матеріально-технічної бази наукової та науково-дослідної діяльності, пов'язаної з селекцією риб та селекційно-плеємною роботою. Надмірний рівень зарегульованості галузі рибного господарства не забезпечив належної диверсифікації джерел інвестування оновлення основного капіталу даної ланки національної економіки, що підвищило рівень спрацювання основних рибогосподарських засобів та відповідно знизило рівень конкурентоспроможності суб'єктів рибогосподарського підприємництва. В умовах перманентного інвестиційного дефіциту, який спостерігається у галузі рибного господарства, виникає необхідність у формуванні сучасного інструментарію державного регулювання даної галузі національної економіки, який охоплюватиме комплекс методів, інструментів та важелів стимулювання інвестиційної діяльності. Такі методи, інструменти та важелі мають бути зорієнтовані на підвищення зацікавленості суб'єктів рибогосподарського підприємництва у максимально можливому використанні внутрішніх джерел інвестування, а також диверсифікації зовнішніх джерел та методів інвестиційного забезпечення проєктів модернізації об'єктів рибогосподарської інфраструктури, розбудови індустрії селекції риб та ведення селекційно-плеємної роботи.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У зв'язку з необхідністю переведення рибного господарства України на інноваційну модель розвитку та підвищення рівня конкурентоспроможності даної ланки національного господарства актуалізується проблема створення інституціональних умов для нарощення припливу інвестицій у розбудову рибогосподарської інфраструктури. При цьому найбільш детермінуючий вплив на інвестиційну активність суб'єктів рибогосподарського підприємництва здійснюють регуляторні важелі стимулюючого характеру.

Певною мірою доцільність розроблення сучасного інструментарію стимулювання інвестиційної діяльності випливає з твердження А.Іванова стосовно того, що на сьогодні в національному рибному підкомплексі ще не створено відповідних умов функціонування підприємств рибної галузі в ринкових умовах, не відпрацьовано механізм ефективного кредитування, не задіяний страховий захист рибного господарства, відсутня фінансова підтримка [2, с. 309]. Внаслідок відсутності перевірених світовою практикою форм інвестиційного забезпечення і сформувався дефіцит капітальних інвестицій, необхідних для розбудови мережі об'єктів рибогосподарської та рибоохоронної інфраструктури. Подолання такої ситуації залежить від інституціоналізації сучасного інструментарію стимулювання інвестиційної діяльності на різних таксономічних рівнях.

Потреба у формуванні сучасного інструментарію стимулювання інвестиційної діяльності, на думку С.Кваші та Н.Вдовенко, випливає з того, що недоліки, притаманні державним програмам фінансування рибного господарства через намагання підтримати всіх това-

ровиробників, зокрема й неефективно працюючих, а також суб'єктивний відбір одержувачів коштів, непрозорість процедур їх отримання та потурання ухиленню від виконання договірних зобов'язань [3, с. 14; 4], призвели до реального згортання обсягів фінансово-інвестиційного забезпечення модернізації мережі об'єктів рибогосподарської та рибоохоронної інфраструктури. Це у свою чергу негативним чином відобразилося на конкурентоспроможності рибної галузі в цілому та послабило вплив рибогосподарського підприємництва на темпи соціально-економічного піднесення територіальних громад.

С. Шепелєв стверджує, що відсутність достатнього обсягу інвестицій у рибній галузі є наслідком надмірної зарегульованості виробництва та надмірного фінансового навантаження на суб'єкти господарювання [7, с. 149]. Тому перспективна модель державного регулювання рибного господарства має охоплювати комплекс регуляторів та різного роду преференцій, котрі знижать загальне фіскальне навантаження на суб'єкти рибогосподарського підприємства, що дозволить їм збільшити величину реінвестування прибутку в оновлення основного капіталу рибництва та рибальства, первинної переробки рибної продукції.

З огляду на сказане, удосконалення державного регулювання рибного господарства має відштовхуватися від необхідності інституціоналізації методів та інструментів, котрі забезпечать пожвавлення інвестиційної діяльності в індустрії аквакультури через підвищення інвестиційної привабливості рибогосподарського бізнесу, зниження фіскального навантаження на рибогосподарські підприємства, підвищення рівня доступності кредитних ресурсів, надання митних пільг при ввезенні високотехнологічного обладнання, необхідного для виробництва рибної продукції з високою доданою вартістю.

ЦІЛІ СТАТТІ

Метою статті є обґрунтування перспективних напрямів формування інструментарію стимулювання інвестиційної діяльності як ключового елементу державного регулювання рибного господарства з врахуванням вимог воєнного часу та переваг і вигод нарощення потужностей у різноманітних сегментах національного рибогосподарського комплексу.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Створення умов для рибогосподарської експлуатації водойм, зокрема зведення мережі гідротехнічних об'єктів, придбання технічних засобів для забезпечення захисту нерестових скупчень водних біологічних ресурсів, розбудови матеріально-технічної бази селекції риб та здійснення селекційно-плеємної роботи потребують значних обсягів інвестицій, щоб сформувати сучасну мережу об'єктів рибогосподарської та рибоохоронної інфраструктури, котра буде функціонувати на інноваційних засадах, виходячи з передового іноземного досвіду рибогосподарської діяльності. Глибока стагнація національної економіки та перехід від командно-адміністративної економіки до ринкової призвели до значних структурних зрушень у національному рибогосподарському комплексі, що напряду вплинуло на динаміку інвестиційного забезпечення потреб рибного господарства.

Розвиток рибного господарства за сучасними лекалами передових країн потребує створення сприятливих і стабільних умов для залучення інвестицій у сферу рибного господарства, щоб забезпечити оновлення основних виробничих фондів підприємств та їх технічну модернізацію [1, с. 37]. Такі умови мають мотивувати суб'єктів рибогосподарського підприємництва повною мірою використовувати внутрішні джерела інвестиційного забезпечення та залучати інвестиції на ринку позикового капіталу. В умовах воєнного часу та дефіцитності вітчизняних інвестицій вагомим значення набуває умонтування в модель державного регулювання рибного господарства методів та інструментів, котрі стимулюватимуть іноземних інвесторів фінансувати українські проекти розширеного відтворення потенціалу рибогосподарського комплексу.

У 2007—2021 роках у динаміці капітальних інвестицій у рибне господарство не спостерігається чітко вираженої висхідної тенденції. Зокрема, у 2007 році фінансування капітальних інвестицій у рибне господарство становило 36 млн грн, у 2008 році — 61 млн грн, у 2010 році — 73 млн грн, у 2014 році — 27 млн грн, у 2017 році — 73 млн грн, у 2021 році 47 млн грн. У 2017 році активізувалася діяльність національних регуляторних органів у сфері рибного господарства в частині налагодження відносин з фінансово-кредитними інститутами ЄС, що дало можливість у 2017 році порівняно з 2016 роком збільшити капітальні інвестиції у рибне господарство на 26 млн грн (рис. 1).

Водночас у 2018—2021 роках така позитивна тенденція не збереглася, що свідчить про відсутність сприятливого інституціонального середовища для диверсифікації джерел фінансування капітальних інвестицій у розбудову мережі об'єктів рибогосподарської та рибоохоронної інфраструктури. Тобто намагання регуляторних органів забезпечити приплив інвестицій європейських фінансово-кредитних установ у національний рибогосподарський комплекс не дало очікуваних результатів.

У 2007—2021 роках не спостерігається також логічного взаємозв'язку між величиною капітальних інвестицій та сумарним добуванням водних біологічних ресурсів. Зокрема, у 2014—2021 роках обсяг добування водних біологічних ресурсів порівняно з 2007—2013 роком зменшився у 2—3 рази. Основною причиною зменшення обсягів добування водних біологічних ресурсів стала анексія ворожими силами частини території України, де концентрувалася значна мережа об'єктів рибогосподарської інфраструктури. Широкомасштабне вторгнення російських агресорів на територію України призвело до ще більшого руйнівного впливу на рибогосподарську інфраструктуру, що не дозволяє в окремих регіонах забезпечувати повноцінне відтворення водних біологічних ресурсів, в першу чергу риби. В таких умовах для подолання дефіциту риби та рибних продуктів необхідно кардинально переформатувати інституціональне середовище інвестиційного забезпечення рибного господарства. Першим кроком в цьому напрямі має бути розроблення інструментарію стимулювання інвестиційної діяльності як складової державного регулювання рибного господарства України.

Виходячи з того, що прикметною рисою розвитку рибного господарства України в сучасних умовах є недостатність обсягів фінансування для необхідного нау-

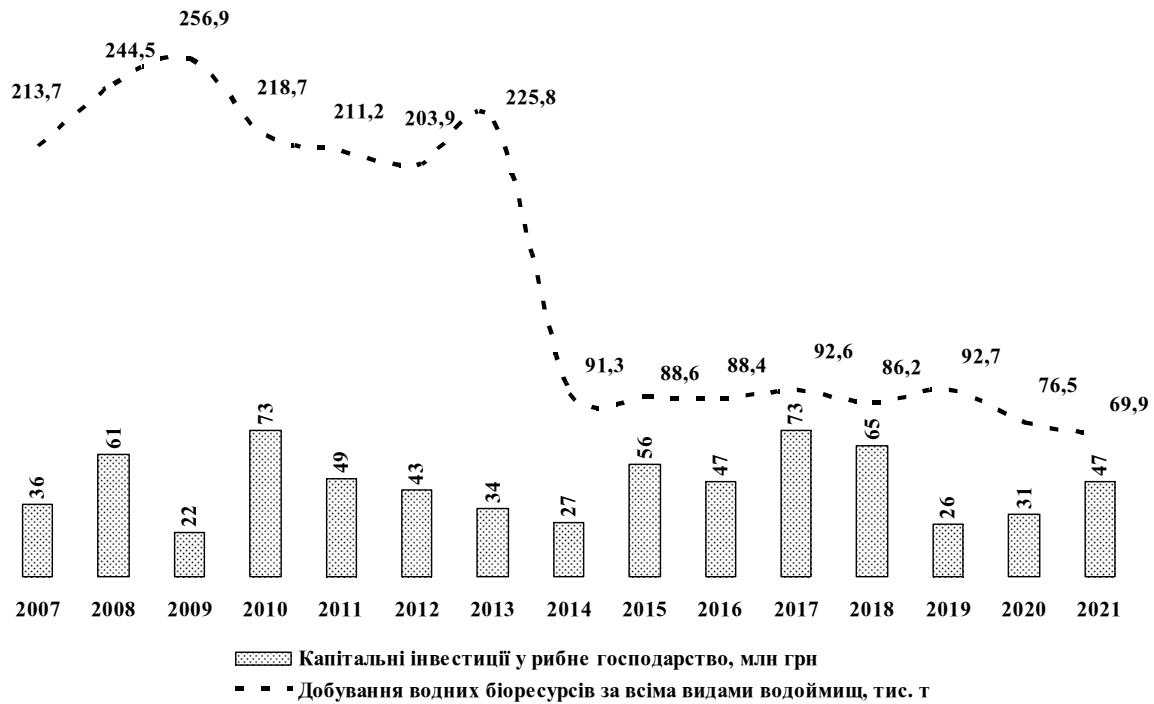

Рис. 1. Добування водних біоресурсів та капітальні інвестиції у рибне господарство у 2007–2021 роках

Джерело: побудовано за даними Державної служби статистики України.

кового забезпечення галузі та повноцінного відтворення водних біоресурсів, а також збереження їх біорізноманіття у рибогосподарських водних об'єктах (їх частинах) загальнодержавного значення, відсутність ефективних механізмів залучення інвестицій у галузь для збільшення виробництва продукції з високою доданою вартістю, у Стратегії розвитку галузі рибного господарства України на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023–2025 роках завданнями реалізації стратегічної цілі стосовно створення умов для розвитку аквакультури є формування передумов для залучення державної підтримки, кредитування для впровадження новітніх технологій та будівництва нових або модернізації існуючих виробничих потужностей, оптимізація податкового навантаження та орендних ставок за земельні ділянки, водні об'єкти, гідроспоруди [6], що виступають ключовими складовими стимулювання інвестиційної діяльності. Інструментарій стимулювання інвестиційної діяльності має бути зорієнтований на диверсифікацію джерел, методів та інструментів інвестиційного забезпечення розширеного відтворення ресурсно-виробничого потенціалу рибного господарства України.

Проривне значення в частині формування сучасного інструментарію стимулювання інвестиційної діяльності та створення сприятливих інституціональних умов для залучення різноманітних форм інвестицій мало б мати схвалення Закону України "Про залучення інвестицій у розвиток галузі рибного господарства" [5]. Даний законодавчий акт передбачає інституціоналізацію таких джерел залучення інвестицій у розвиток галузі рибного господарства: фінансових ресурсів інвесторів; фінансових ресурсів, запозичених в установленому порядку; коштів міжнародної технічної допомоги; інших джерел, не заборонених законодавством. В умовах воєнного часу та відповідно до потреб поствоєнного відновлення націо-

нальної економіки розширене відтворення ресурсно-виробничого потенціалу рибного господарства потребує диверсифікації джерел, методів та інструментів інвестиційного забезпечення розбудови мережі об'єктів рибогосподарської та рибоохоронної інфраструктури з метою нарощення обсягів добування водних біологічних ресурсів, в першу чергу риби, що необхідно як для продовольчої безпеки країни і окремих регіонів, так і для розширеного відтворення їхтїофауни в цілому.

Ключовим елементом інструментарію стимулювання інвестиційної діяльності у рибному господарстві має бути комплекс податкових, кредитних та митних пільг при придбанні технічних засобів та технологій, необхідних для формування цілісних комплексів індустріальної аквакультури, масового впровадження водоощадних технологій, зокрема рециркуляційних аквакультурних систем. Суб'єкти рибогосподарського підприємництва мають отримувати податкові преференції та можливість брати кредитні ресурси за пільговими ставками при впровадженні рециркуляційних аквакультурних систем. Саме такі системи стають основним трендом розвитку аквакультури в ЄС в останні роки, що повною мірою відповідає міжнародним кліматичним угодам.

Інструментарій стимулювання інвестиційної діяльності у рибному господарстві має передбачати комплекс регуляторів, котрі забезпечать чіткі та прозорі умови здійснення орендних відносин щодо водних об'єктів, гідротехнічних споруд та інших складових інфраструктури, що безпосередньо пов'язані з рибогосподарською діяльністю. Має бути інституціоналізована норма, яка передбачатиме прозорі та конкурсні засади, а також обов'язкове наукове обґрунтування передачі водного об'єкта у користування для потреб рибогосподарського бізнесу. Це сформує рівні стартові умови для суб'єктів рибогосподарського підприємництва, незалежно від поход-

ження їх статутного капіталу, що дасть можливість максимізувати кількість водних об'єктів, залучених до продуктивного рибогосподарського обігу, і підвищити тим самим вагомість рибного господарства у соціально-економічному піднесенні окремих територіальних громад.

Також названий інструментарій має охоплювати комплекс регуляторів для підвищення заінтересованості органів місцевого самоврядування у передачі в оренду водних об'єктів для потреб рибогосподарського бізнесу. В умовах воєнного стану це виступає важливим чинником подолання депресивності територій, котрі тривалий період мали чітко виражену рибогосподарську спеціалізацію. В цілому створення прозорих та конкурсних умов передачі водних об'єктів у користування для потреб рибогосподарського бізнесу виступає вагомою детермінантою підвищення рівня інвестиційної привабливості рибного господарства загалом.

В умовах воєнного часу та виходячи з викликів поствоєнного відновлення національної економіки, зокрема реабілітації постраждалих громадян України внаслідок воєнних дій, перспективним напрямом модернізації індустрії аквакультури виступає розвиток рекреаційного рибальства. Інструментарій стимулювання інвестиційної діяльності має охоплювати підойми, спрямовані на пряму та непряму бюджетну підтримку підприємництва, пов'язаного з рекреаційним рибальством, зокрема через бюджетну компенсацію витрат, спрямованих на розбудови рекреаційної індустрії у сфері рибогосподарської діяльності.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Дослідження показали, що однією з основних проблем модернізації рибогосподарської та рибоохоронної інфраструктури в умовах воєнного часу та поствоєнного відновлення, в першу чергу реабілітації постраждалих внаслідок воєнних дій, виступає нарощення обсягів інвестиційного забезпечення проєктів відновлення та розширеного відтворення ресурсно-виробничого потенціалу індустрії аквакультури. Інвестиційний дефіцит у сфері рибного господарства, котрий виник ще у довоєнний період, зумовлений відсутністю сучасного інструментарію стимулювання інвестиційної діяльності як складової державного регулювання рибогосподарської та рибоохоронної діяльності. Проявом цього виступає мляве кредитування проєктів модернізації мережі об'єктів рибогосподарської та рибоохоронної інфраструктури та відсутність перевіреного світового практичного спектра фінансових преференцій для розширеного відтворення потенціалу індустрії аквакультури. Інституціональною передумовою формування сучасного інструментарію стимулювання інвестиційної діяльності в індустрії аквакультури виступає Стратегія розвитку галузі рибного господарства України на період до 2030 року та схвалення законодавчого акту, пов'язаного із залученням інвестицій у розвиток рибогосподарського комплексу. Ключовими складовими інструментарію стимулювання інвестиційної діяльності у рибному господарстві мають виступати пряма та непряма бюджетна підтримка впровадження рециркуляційних аквакультурних систем, розроблення прозорих та конкурсних умов передачі водних об'єктів у тимчасове користування для потреб рибогосподарського бізнесу, субсидування та дотування розвитку рекреаційного рибальства.

Література:

1. Дончевська Р. Розвиток рибного господарства України. Товари і ринки. 2015. № 1. С. 28—40.
2. Іванов А.М. Розвиток рибопродуктового комплексу в Південному регіоні України. Бізнес-Навігатор. 2014. № 1 (33). С. 306—310.
3. Кваша С.М., Вдовенко Н.М. Наукові засади державного регулювання розвитку аквакультури штучних водойм. Економіка та держава. 2011. № 11. С. 12—15.
4. Кваша С.М., Вдовенко Н.М. Специфічні особливості державного регулювання аквакультурного виробництва в Україні. Ефективна економіка. 2011. №8. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=648>
5. Проект Закону України "Про залучення інвестицій у розвиток галузі рибного господарства". [Електронний ресурс]. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JI08220A?an=2>
6. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 травня 2023 р. №402-р "Про схвалення Стратегії розвитку галузі рибного господарства України на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023—2025 роках". [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-2023-%D1%80#Text>
7. Шепелєв С.С. Позиціонування вітчизняного рибного господарства у світовому конкурентному просторі: глобальні перспективи. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. Випуск 15. С. 148—151.

References:

1. Donchevs'ka, R. (2015), "Fisheries development in Ukraine", *Tovary i rynky*, vol. 1, pp. 28—40.
2. Ivanov, A.M. (2014), "Development of the fish product complex in the Southern region of Ukraine", *Biznes-Navihator*, vol. 1 (33), pp. 306—310.
3. Kvasha, S.M. and Vdovenko, N.M. (2011), "Scientific principles of state regulation of aquaculture development in artificial reservoirs", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 11, pp. 12—15.
4. Kvasha, S.M. and Vdovenko, N.M. (2011), "Specific features of state regulation of aquaculture production in Ukraine", *Efektivna ekonomika*, vol.8, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=648> (Accessed 25 Aug 2023).
5. Verkhovna Rada of Ukraine (2022), Draft Law of Ukraine "On the attraction of investments in the development of the fishing industry", available at: <https://ips.ligazakon.net/document/JI08220A?an=2> (Accessed 25 Aug 2023).
6. Cabinet of Ministers of Ukraine (2023), Order "On the approval of the Strategy for the development of the fishery sector of Ukraine for the period up to 2030 and the approval of the operational plan of measures for its implementation in 2023—2025", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-2023-%D1%80#Text> (Accessed 25 Aug 2023).
7. Shepeliev, S.S. (2017), "Positioning domestic fisheries in the world competitive space: global perspectives", *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky*, vol. 15, pp. 148—151.

Стаття надійшла до редакції 06.09.2023 р.